

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 3

หัวข้อเนื้อหา

1. ความหมายของบุคลิกภาพ
2. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ فروยด์
3. ทฤษฎีจิตสังคมของ อีริคสัน
4. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ พือาเจต์
5. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ โคลเบอร์ก
6. ทฤษฎีพัฒนาการของ โรเบิร์ต ฮาวิกเฮิร์ทส

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. ผู้เรียนสามารถอธิบายความหมายของบุคลิกภาพได้
2. ผู้เรียนสามารถเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของทฤษฎีพัฒนาการในแต่ละทฤษฎีได้
3. ผู้เรียนสามารถเสนอแนะแนวทางในการประยุกต์ทฤษฎีพัฒนาการในแต่ละทฤษฎีไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้
4. ผู้เรียนสามารถบอกแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาบุคลิกภาพของผู้เรียนในแต่ละทฤษฎีได้

วิธีการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน

1. วิธีการสอน
 - 1.1 แบบบรรยาย
 - 1.2 แบบอภิปราย
 - 1.3 แบบสืบเสาะ
 - 1.4 แบบแบ่งกลุ่มทำกิจกรรม
 - 1.5 แบบการเรียนรู้เชิงรุก

2. กิจกรรมการเรียนการสอน

2.1 บรรยายประกอบ Power Point เกี่ยวกับบุคลิกภาพพร้อมทั้งให้ผู้เรียนได้อภิปราย
ซักถามร่วมกัน

2.2 แบ่งกลุ่มผู้เรียนกลุ่มๆละ 5 - 6 คน สืบเสาะหาความรู้จาก เอกสาร ตำรา หนังสือ
หรือสืบค้นจากอินเทอร์เน็ตเกี่ยวกับทฤษฎีพัฒนาการบุคลิกภาพ ร่วมกันระดมความคิดและอภิปราย
พร้อมทั้งนำเสนอหน้าชั้นเรียน

2.3 ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปสาระการเรียนรู้ร่วมกัน

2.4 ในการเรียนครั้งที่ 2 ผู้สอนให้ผู้เรียนชมวีซีดีภาพยนตร์ แล้วแบ่งกลุ่มๆละ 5 - 6 คน
ร่วมกันอภิปรายตามใบงานการวิเคราะห์บุคลิกภาพของแต่ละคนจากภาพยนตร์ พร้อมทั้งทำรายงาน

สื่อการเรียนการสอน

1. Power Point ประกอบการบรรยาย
2. เอกสารประกอบการสอน
3. วีซีดีภาพยนตร์
3. ใบงานการวิเคราะห์บุคลิกภาพของแต่ละคนจากภาพยนตร์

การวัดและประเมินผล

1. สังเกตการอภิปรายร่วมกัน
2. สังเกตบทบาทการทำงานร่วมกัน
3. ตรวจสอบผลการนำเสนอหน้าชั้นเรียน
4. ผลคะแนนการทำรายงาน

บทที่ 3

ทฤษฎีพัฒนาทางบุคลิกภาพ

การศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการทางบุคลิกภาพของมนุษย์นั้น เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้สอน เพราะพฤติกรรมของผู้เรียนจะเปลี่ยนแปลงไปตามการเจริญเติบโตในแต่ละช่วงวัย เมื่อผู้สอนเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียน จะช่วยให้เข้าใจในพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพของผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น อันนำไปสู่การจัดการเรียนรู้และกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้สูงขึ้น

3.1 ความหมายของบุคลิกภาพ

บุคลิกภาพ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Personality มาจากรากศัพท์ภาษากรีก คือ Persona (Per + Sonar) ซึ่งหมายถึง Mask แปลว่า หน้ากากที่ตัวละครใช้สวมใส่ในการเล่นเป็นบทบาทแตกต่างกันไปตามได้รับ

ฮิลการ์ต (1962 : 447) กล่าวว่า บุคลิกภาพ เป็นลักษณะส่วนรวมของบุคคล และการแสดงออกของพฤติกรรม ซึ่งชี้ให้เห็นความเป็นปัจเจกบุคคล ในการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงลักษณะที่ส่งผลสู่การติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้แก่ ความรู้สึกนับถือตนเอง ความสามารถ แรงจูงใจ ปฏิกริยาในการเกิดอารมณ์ และลักษณะนิสัยที่สะสมจากประสบการณ์ชีวิต

อารีย์ พันมณี (2546 : 67) บุคลิกภาพ หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งเป็นลักษณะเอกลักษณ์ที่แสดงออกทั้งทางด้านความคิด ความรู้สึก ความสนใจ สติปัญญา รวมทั้งด้านสรีระ บุคลิกภาพภายนอกและภายใน ทำให้สามารถแยกแยะความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ และบุคลิกภาพของบุคคลเป็นผลมาจากพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม

เอมอร์ กฤษณะรังสรรค์ (2546 : 19) ได้ให้ความหมายไว้ว่า บุคลิกภาพ หมายถึง รูปแบบความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมทั้งหมดของบุคคลที่มีต่อสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องในสถานการณ์ต่างๆ อย่างคงเส้นคงวา

จากความหมายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะรวมของบุคคลนั้นๆ ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะบุคคล อันส่งผลให้บุคคลมีความแตกต่างกัน

3.2 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ (Freud's psychoanalytic theory)

ฟรอยด์ เชื่อว่า ชีวิตในช่วงเวลา 5 ปีมีผลสำคัญยิ่ง ต่อการก่อตัวของบุคลิกภาพของบุคคล

ฟรอยด์ แบ่งบุคลิกภาพออกเป็น 3 ส่วน คือ อิด (id) อีโก้ (ego) และซูเปอร์อีโก้ (super ego)

อิด (id) เป็นส่วนของบุคลิกภาพที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เป็นส่วนที่เป็นจิตไร้สำนึก โดยมีลักษณะของการกระทำเพื่อแสวงหาความพึงพอใจ และตอบสนองความต้องการของตนเองเท่านั้น

อีโก้ (ego) เป็นส่วนของบุคลิกภาพที่พัฒนาจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนของจิตสำนึกที่ทำงานโดยยึดหลักความเป็นจริง โดยจะคอยควบคุมและปรับความต้องการของอิดให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม

ซูเปอร์อีโก้ (superego) เป็นส่วนของบุคลิกภาพที่เกิดจากการรับค่านิยมและมาตรฐานจริยธรรมจากการอบรมเลี้ยงดูและสังคม

3.2.1 พัฒนาการบุคลิกภาพตามแนวคิดของฟรอยด์

ฟรอยด์เชื่อว่ามนุษย์มีพลังงานหรือแรงขับชนิดหนึ่งติดตัวมาแต่เกิด เรียกว่า ลิบิโด (libido) เป็นแรงขับที่ทำให้เกิดการแสวงหาความสุข และความพึงพอใจมาตอบสนองความต้องการของตน ซึ่งพลังลิบิโดนี้อยู่ที่ส่วนต่างๆ ของร่างกายโดยจะมีการแปรเปลี่ยนไปตามวัยตั้งแต่วัยทารกจนถึงวัยผู้ใหญ่ ทำให้เกิดการแสวงหาความพึงพอใจในส่วนต่างๆ ของร่างกายซึ่งแบ่งได้ 5 ชั้น ดังนี้

3.2.1.1 ชั้นปาก (Oral Stage) วัย 0-2 ขวบ เป็นวัยที่แสวงหาความพึงพอใจจากการดูดนมแม่ นมขวด และการดูดนิ้ว ถ้าความพึงพอใจนี้ไม่ได้รับการตอบสนอง จะมีผลต่อบุคลิกภาพในวัยผู้ใหญ่ คือจะเป็นผู้ที่แสวงหาความพึงพอใจโดยการใช้ปากอย่างไม่จำกัด เช่น รับประทานอาหารมาก พูดมาก ชอบพูดจาถากถางผู้อื่น

3.2.1.2 ขั้นทวารหนัก (Anal Stage) วัย 2-3 ปี เป็นวัยแสวงหาความพึงพอใจจากการถ่ายอุจจาระ ถ้าความพึงพอใจนี้ไม่ได้รับการตอบสนองจะมีผลต่อบุคลิกภาพในวัยผู้ใหญ่ คือจะเป็นผู้ที่เจ้าระเบียบ เข้มงวด หรือรุ่มร่ามไม่เป็นระเบียบ สุรุษสุราย หรือตระหนี่ก็ได้

3.2.1.3 ขั้นอวัยวะเพศ (Phallic Stage) วัย 3-5 ปี เป็นวัยที่แสวงหาความพึงพอใจจากอวัยวะเพศ เด็กผู้ชายจะติดแม่และรักแม่มาก เด็กผู้หญิงจะรักพ่อมาก

3.2.1.4 ขั้นแฝง (Latent Stage) วัย 6-12 ปี เป็นวัยที่เด็กเก็บกอดความรู้สึกทางเพศหรือความต้องการทางเพศสงบ เด็กผู้ชายมักเล่นหรือจับกลุ่มกับเด็กผู้ชาย และเด็กผู้หญิงมักเล่นหรือจับกลุ่มกับเด็กผู้หญิง (เอมอร์ กฤษณะรังสรรค์, 2546 : 20)

3.2.1.5 ขั้นสนใจเพศตรงข้าม (Genital Stage) วัย 12 ปีขึ้นไป เป็นวัยที่มีความสนใจเพศตรงข้ามมีแรงจูงใจที่จะรักผู้อื่น มีความต้องการทางเพศ ต้องการเป็นอิสระจากพ่อแม่ เป็นระยะเริ่มต้นของวัยผู้ใหญ่ ต้องการความสนใจ การยอมรับจากสังคม

3.3 ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน (Erikson's Psychosocial Theory)

อีริกสันแบ่งพัฒนาการทางบุคลิกภาพออกเป็น 8 ขั้น คือ

3.3.1 ขั้นความไว้วางใจ - ไม่ไว้วางใจ (Trust & Mistrust) วัย 0 - 2 ขวบ

ทารกพัฒนาความรู้สึกว่าโลกนี้น่าไว้วางใจหรือไม่น่าไว้วางใจจากความสุขที่ได้รับ ทารกที่ได้รับการเอาใจใส่ดูแลและโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่วางใจผู้อื่น ทารกที่ถูกทอดทิ้งจะเป็นผู้ที่ไม่ไว้วางใจผู้อื่น ก้าวร้าว และตีตัวออกจากสังคม

3.3.2 ขั้นความเป็นตัวของตัวเองอย่างอิสระ - ความสงสัยไม่แน่ใจตนเอง (Autonomous & Shame and Doubt) อยู่ในวัย 2 - 3 ขวบ

เด็กจะพัฒนาความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง และการควบคุมตนเอง ถ้าผู้ปกครองให้การอบรมเลี้ยงดูอย่างเหมาะสม ให้โอกาสเด็กได้ทำสิ่งต่างๆตามความปรารถนาของตนเองอย่างเป็นอิสระ โดยอยู่ในการดูแลของผู้ปกครอง และผู้ปกครองไม่แสดงท่าทีตื่นตระหนก หรือกังวลมากเกินไปจะทำให้เด็กรู้สึกภาคภูมิใจในความสำเร็จของตนเอง ในทางตรงข้ามหากผู้ปกครองปล่อยปละละเลย ดูว่าหรือเข้มงวดกับเด็กมากเกินไป เด็กจะรู้สึกละอาย สงสัยในความสามารถของตนเอง ไม่มั่นใจว่าจะ

ควบคุมชีวิตตนเองได้ อาจส่งผลกระทบต่อเด็กมีบุคลิกภาพไม่เหมาะสม ขาดความเชื่อมั่น วิตกกังวล หวาดระแวงสงสัย หรือมีพฤติกรรมย้ำทำ

3.3.3 ขั้นความคิดริเริ่ม - ความรู้สึกผิด (Initiative & Guilt) อยู่ในวัย 3 - 5 ปี

เด็กวัยนี้เป็นวัยที่มีความคิดริเริ่มอยากจะทำอะไรด้วยตนเอง มีความอยากรู้อยากเห็น ชอบลองอะไรใหม่ๆ เล่นอะไรขึ้นมาตามความคิดหรือจินตนาการของตนเอง การเล่นสำคัญมาก สำหรับวัยนี้เพราะเด็กจะได้ทดลองทำสิ่งต่างๆ จะสนุกจากการสมมติของต่างๆ เป็นของจริง จึงเป็นระยะที่เด็กมีการเรียนรู้อย่างกว้างขวางถ้าเด็กได้รับความรักความเข้าใจและได้รับการสนับสนุนในการทำกิจกรรมต่างๆ จากทั้งพ่อและแม่ เด็กย่อมมีความมั่นใจในตนเอง กล้าซักถาม มีความคิดริเริ่ม แสดงความแยบคายในการแก้ปัญหาและพร้อมที่จะเผชิญกับสิ่งต่างๆ ตรงกันข้าม ถ้าพ่อแม่เข้มงวดควบคุมความประพฤติตลอดเวลา เด็กจะเกิดความรู้สึกว่าตนเองทำผิดเมื่อพยายามทำอะไรด้วยตัวของตัวเอง

3.3.4 ขั้นความขยันหมั่นเพียร - ความรู้สึกด้อย (Industry & inferiority) อยู่ในวัย 6 - 12 ปี

เด็กที่ได้รับการช่วยเหลือให้ประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรม จะเกิดความภาคภูมิใจ ขยัน และมีความพยายามในการทำงาน แต่ถ้าเด็กไม่ประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรมแล้วถูกผู้ใหญ่ตำหนิตีเตียนจะทำให้รู้สึกด้อย

3.3.5 การมีเอกลักษณ์ - การสับสนบทบาท (Identity & Role Confusion) อยู่ในวัย 12-18 ปี

เด็กมุ่งแสวงหาความเป็นตัวของตัวเอง การได้รับการยอมรับจากเพื่อนและผู้ที่อยู่รอบข้างจะทำให้เด็กมีความมั่นใจในตนเอง และพร้อมที่ก้าวไปสู่อนาคต แต่เด็กที่ขาดความมั่นใจในตนเองจะสับสนในบทบาทของตนเอง ไม่รู้ว่าตนเองต้องการอะไร

3.3.6 ความใกล้ชิดผูกพัน - ความอ้างว้าง (Intimacy & Isolation) วัยผู้ใหญ่ตอนต้น 22 -35 ปี

เป็นวัยที่สร้างความสัมพันธ์และความผูกพันใกล้ชิดกับผู้อื่นทั้งเพื่อนต่างเพศและเพศเดียวกัน มีความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจกัน ผู้ที่ไม่สามารถสร้างความรู้สึกผูกพันกับผู้อื่นก็จะเกิดความรู้สึกอ้างว้างโดดเดี่ยว

3.3.7 ความเป็นห่วงคนรุ่นหลัง - ความคิดถึงแต่ตนเอง (Generativity & Stagnation) อยู่ในวัยผู้ใหญ่เต็มที่ 36 - 59 ปี

เป็นวัยที่เป็นห่วงคนรุ่นหลังและสังคม อยากให้ความรู้ อยากสอนคนรุ่นหลัง คนที่มีปัญหาในวัยนี้จะรักตนเองมากกว่าคนรุ่นอื่น ห่วงแต่ตนเอง ไม่เสียสละช่วยเหลือผู้อื่น

3.3.8 ความกลมกลืน - ความสิ้นหวัง (Ego integrity & Despair) เป็นวัยบั้นปลายของชีวิต 60 ปีขึ้นไป

ผู้ที่มีความพอใจในชีวิตของตนเองและยอมรับความชราและความตาย มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข ตรงข้ามกับผู้ที่มีปัญหาในข้างต้นๆ และแก้ปัญหาไม่ได้ จะมีชีวิตอยู่ด้วยความรู้สึกสิ้นหวัง (เอมอร์ กฤษณะรังสรรค์, 2546 : 20 - 21)

3.4 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของพียาเจต์ (Piaget's Theory of Intellectual Development)

พียาเจต์ นักจิตวิทยาชาวสวิส เชื่อว่า พัฒนาการทางสติปัญญา เป็นผลจากการที่บุคคลได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องโดยเด็กจะเกิดความคิดความเข้าใจในสิ่งที่ป็นรูปธรรมก่อน แล้วจึงพัฒนาไปสู่ความคิดเข้าใจในสิ่งที่ป็นนามธรรมได้ในวัยต่อมาซึ่งการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมนั้น มนุษย์เรามีความพร้อมที่ติดตัวมาแต่กำเนิดโดยธรรมชาติอยู่ 2 ลักษณะ คือ

- 1) การจัดรวบรวม (Organization) หมายถึง การจัดรวบรวมกระบวนการภายในเข้าเป็นระบบระเบียบอย่างต่อเนื่องและมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม
- 2) การปรับตัว (Adaptation) หมายถึง การปรับตัวให้กับสภาพแวดล้อมเพื่อให้อยู่ในสภาพสมดุล ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการย่อย 2 อย่าง และกระบวนการทั้งสองอย่างนี้เกิดขึ้นร่วมกันในทุกกิจกรรมที่บุคคลกระทำ คือ

(2.1) การซึมซับหรือดูดซึมเข้าสู่โครงสร้าง (Assimilation) เป็นกระบวนการที่บุคคลรับข้อมูลจากภายนอกหรือประสบการณ์ใหม่เข้าสู่โครงสร้างทางความคิดโดยอาศัยความรู้หรือวิธีการที่มีอยู่แล้ว หรือกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการปรับสิ่งแวดล้อมภายนอกให้เข้ากับโครงสร้างทางความคิดเดิมของตน

(2.2) การปรับโครงสร้าง (Accommodation) เป็นกระบวนการที่บุคคลรับข้อมูลหรือประสบการณ์ใหม่แล้วมีการปรับความคิดเข้าใจเดิมให้เข้ากับประสบการณ์ใหม่ หรือกล่าวได้ว่า การปรับโครงสร้างเป็นกระบวนการปรับโครงสร้างทางความคิดเดิมให้เข้ากับความเป็นจริงของสิ่งแวดล้อม

ซึ่งการปรับความคิดความเข้าใจแบบนี้ เป็นการปรับตัวให้เข้ากับสมดุล (Equilibration) และทำให้เกิดพัฒนาการทางสติปัญญาขึ้น

3.4.1 ลำดับขั้นของพัฒนาการทางสติปัญญาตามทฤษฎีของพือาเจต์

พือาเจต์ แบ่งลำดับขั้นของพัฒนาการทางสติปัญญาออกเป็น 4 ขั้น ดังนี้

3.4.1.1 ขั้น Sensorimotor (แรกเกิด - 2 ขวบ) เป็นขั้นที่ทารกใช้ประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหวเป็นสำคัญในการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โดยระยะแรกของขั้นนี้ ทารกแสดงพฤติกรรมที่เป็นรีเฟล็กซ์หรือปฏิกิริยาอัตโนมัติ เช่น การดูด การร้อง การเคลื่อนไหว และเมื่อทารกมีอายุมากขึ้น พัฒนาการทางสติปัญญามากขึ้น พัฒนาการทางสติปัญญาเพิ่มขึ้นตามลำดับจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และเมื่อทารกมีอายุ 18 เดือน - 2 ขวบ ซึ่งเป็นช่วงสุดท้ายของขั้นนี้ ทารกสามารถจินตนาการก่อนแสดงพฤติกรรมได้ สามารถจำพฤติกรรมของผู้ใหญ่และแสดงการเลียนแบบในภายหลังได้ โดยที่ตัวแบบไม่อยู่ต่อหน้า

3.4.1.2 ขั้น Preoperational (2 - 7 ขวบ) เป็นขั้นที่เด็กยังมีความจำกัดในด้านการคิดไม่สามารถคิดด้วยหลักเหตุผลได้อย่างสมบูรณ์ ความคิดเข้าใจส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความรู้ ยังไม่สามารถเข้าใจความคงตัวของสสารได้ เช่น ไม่สามารถเข้าใจว่าสิ่งที่เท่ากันเมื่อเปลี่ยนรูปร่างหรือแบ่งเป็นหลายก้อน หรือทำให้ยาวกว่ากันก็ยังคงยาวเท่ากัน ส่วนความสามารถด้านภาษาเด็กสามารถบอกชื่อสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวันได้ ยังไม่สามารถทำปัญหาการเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย หรือจากน้อยไปหามากได้ ยังมีการยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง และไม่สามารถเข้าใจความคิดของผู้อื่นได้

3.4.1.3 ขั้น Concrete operation (7 - 12 ปี) เป็นขั้นที่เด็กเปลี่ยนแปลงจากการคิดและตัดสินใจตามการรับรู้มาสู่การคิดตามหลักเหตุผลในสิ่งที่เป็นรูปธรรมได้ สามารถเข้าใจความคงตัวของสสารได้เปรียบเทียบความมากกว่าน้อยกว่าได้ เข้าใจความหมายของส่วนย่อยส่วนรวมได้ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยหรือน้อยไปหามากได้ สามารถสร้างภาพเส้นทาง แผนที่ แผนผังในใจได้ และสามารถจัดหมวดหมู่สัตว์ สิ่งของที่อยู่ในสภาพแวดล้อมรอบตัวได้

3.4.1.4 ขั้น Formal Operation (12 ปี - ผู้ใหญ่) เป็นขั้นที่เด็กมีพัฒนาการทางสติปัญญาถึงขั้นสูงสุด สามารถคิดในสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ สามารถตั้งและทดสอบสมมุติฐานได้ สนใจ

ที่จะสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ และพอใจที่จะคิดเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นนามธรรมและตระหนักว่าการคิด ตัดสินตามหลักเหตุผลสำคัญและถูกต้องกว่าการตัดสินตามการรับรู้

3.4.2 การประยุกต์ทฤษฎีสติปัญญาของพือาเจต์ไปใช้ในการเรียนการสอน

ทฤษฎีสติปัญญาได้ให้แนวคิดสำคัญต่อวงการศึกษาในแง่การจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับในระดับความคิดเข้าใจของเด็กตามพัฒนาการ

3.4.2.1 การสอนเด็กระดับอนุบาล ครูต้องคำนึงว่า ภาษาและความคิดของเด็กต่างจากผู้ใหญ่ เด็กจะมีการใช้ภาษาที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง คำเดียวกันที่เด็กใช้จึงมีความหมายตามความคิดของเด็กแต่ละคน ครูจึงควรเข้าใจคำที่เด็กตั้งใจสื่อจริงๆ และอธิบายให้เด็กเข้าใจความหมายของคำที่ถูกต้อง

3.4.2.2 การสอนเด็กระดับประถม การจัดการเรียนการสอนตลอดการใช้สื่อ ควรจัดให้อยู่ในลักษณะที่เป็นรูปธรรม การคิดด้วยหลักเหตุผลที่เป็นรูปธรรมควรเริ่มจากสิ่งที่ยังไปยากเพื่อเด็กจะได้สามารถใช้ในการดูดซับประสบการณ์ (assimilation) รับสิ่งที่ครูสอนเข้าไปก่อนได้และมีความแปลกใหม่ที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้โดยการปรับโครงสร้างความรู้ใหม่ (accommodation) ได้ให้นักเรียนได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้จากการสังเกต เก็บรวบรวมข้อมูลและนำไปสู่ข้อสรุปข้อความรู้

3.4.2.3 การสอนระดับมัธยม ควรจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นในกลุ่มเพื่อน และกับครู ได้คิดในสิ่งที่เป็นนามธรรม ได้มีโอกาสวิพากษ์วิจารณ์พิสูจน์ความจริงก่อนเชื่อ ตลอดจนการประดิษฐ์และใช้ความคิดสร้างสรรค์ (เอมอร์ กฤษณะรังสรรค์, 2546 : 22 - 23)

3.5 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

โคลเบอร์ก ได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมตามลักษณะของเหตุผลที่บุคคลใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินความถูกต้อง-ความผิด เป็น 3 ระดับ ระดับละ 2 ชั้น ดังนี้

ระดับที่ 1 ระดับก่อนเกณฑ์สังคม (Pre-conventional level) เป็นระดับที่เด็กยอมรับกฎเกณฑ์และข้อกำหนดจากผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า โดยแบ่งเป็น 2 ขั้นย่อย ตามเกณฑ์การตัดสินความถูก-ความผิด ดังนี้

ขั้นที่ 1 การลงโทษและการเชื่อฟัง เด็กใช้ผลที่ได้จากการกระทำเป็นเกณฑ์การตัดสินดี-ไม่ดี โดยเชื่อว่าการเชื่อฟังเป็นสิ่งที่ดีเพราะทำแล้วได้รับรางวัล และพฤติกรรมที่ทำแล้วถูกลงโทษเป็นพฤติกรรมที่ไม่ดี

ขั้นที่ 2 กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตน ขั้นนี้เด็กจะทำตามกฎเกณฑ์เพื่อประโยชน์ของตนเอง เป็นการกระทำที่ตอบสนองความต้องการของตนเองโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น

ระดับที่ 2 ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม (Conventional morality) เป็นระดับที่บุคคลตัดสินด้วยความคิดด้วยการทำทางกฎเกณฑ์และระเบียบของสังคม ให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ของกลุ่มทางสังคมและกลุ่มเพื่อน แบ่งเป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 3 ตัดสินความดีด้วยความคาดหวังและการยอมรับของสังคม เด็กใช้ความคาดหวังของผู้มีอำนาจเหนือกว่า เช่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู และการยอมรับของเพื่อนเป็นเกณฑ์การตัดสินการตัดสินความดี ความถูก-ผิด

ขั้นที่ 4 ตัดสินความดีตัดสินความถูกต้องด้วยระเบียบหรือกฎหมาย เด็กถือเอาการปฏิบัติตามกฎระเบียบและกฎหมายเป็นความถูกต้อง ดังนั้นคนดีคือคนที่เชื่อและปฏิบัติตามกฎระเบียบและกฎหมายของสังคม

ระดับที่ 3 ระดับจริยธรรมเหนือกฎเกณฑ์ของสังคม (Post-conventional level) เป็นระดับที่บุคคลทำความเข้าใจในกฎและหลักการทางจริยธรรมของสังคมด้วยวิจารณญาณเพื่อนำมาสู่การกำหนดหลักการตัดสินความถูก-ผิดด้วยตนเอง แบ่งเป็น 2 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 5 สัญญาสังคม ขั้นนี้บุคคลยังคงทำตามกฎระเบียบของสังคม หรือกฎหมาย แต่ทำด้วยความเข้าใจเหตุผลที่อยู่เบื้องกฎระเบียบเหล่านั้น และคำนึงถึงประโยชน์และสิทธิซึ่งกันและกัน

ขั้นที่ 6 หลักการคุณธรรมสากล เป็นขั้นที่บุคคลเลือกปฏิบัติตามหลักการทางจริยธรรมของตนเองโดยยึดถือความเสมอภาคและความยุติธรรมของมนุษย์ทุกคน

3.5.1 ข้อเสนอแนะในการนำทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กไปใช้ในการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาจริยธรรมโดยใช้หลักเหตุผลตามแนวทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก สามารถทำได้ดังนี้

3.5.1.1 การเสนอเรื่องราวความขัดแย้งทางจริยธรรม อาจเป็นกรณีตัวอย่างจากข่าวละคร หรือเหตุการณ์สมมติ แล้วให้นักเรียนอภิปรายกลุ่ม แสดงความคิดเห็นพร้อมทั้งให้เหตุผลว่าการตัดสินใจที่ถูกต้อง เหมาะสมควรเป็นอย่างไร

3.5.1.2 การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมอภิปรายเหตุผลเชิงจริยธรรมจะช่วยให้ นักเรียนได้พัฒนาระดับจริยธรรมจากความเข้าใจและเกิดการยอมรับในหลักเหตุผลในระดับที่สูงขึ้น จากกลุ่มโดยไม่รู้สึกลัวถูกบังคับ

3.5.1.3 ครูควรสร้างบรรยากาศของการรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน การยอมรับซึ่งกันและกัน รวมทั้งฝึกทักษะการพูด การฟัง เพื่อให้การปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม เอื้อให้การอภิปรายเป็นไปอย่างอิสระ

3.6 ทฤษฎีพัฒนาการของโรเบิร์ต ฮาวิกเฮิร์ทส (Havighurst's Theory of Development task)

ศาสตราจารย์โรเบิร์ต ฮาวิกเฮิร์ทส (Robert havighurst 1953 - 1972) ได้เสนอลักษณะพัฒนาการตามขั้นตอนประจำวัย ตามลำดับจากขั้นหนึ่ง ถึงขั้นหนึ่ง แนวคิดของเขาไม่เน้นประเด็นใดหนึ่ง เหมือนทฤษฎีของฟรอยด์และเอริกสัน สิ่งที่เป็นกฎเกณฑ์ในทฤษฎีนี้คือพัฒนาการของบุคคล ทุกๆ ด้าน เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง และมีผลกระทบกันและกัน การพัฒนาที่เต็มขั้นและสมบูรณ์ ขั้นต้น ส่งผลให้ขั้นต่อไป พัฒนาเต็มขั้นและสมบูรณ์แบบเช่นกัน หากมีคุณภาพไม่ถึงจุดสมบูรณ์ ขั้นต่อไปก็จะกระทบกระเทือนไปทุกๆ ช่วงวัย ฮาวิกเฮิร์ทสเรียกงานที่มนุษย์ทุกคนจะต้องทำตามวัยว่า “ งานพัฒนาการ ” หมายถึง งานที่ทุกคนจะต้องทำในแต่ละวัยของชีวิต สมรรถิ์ผลของงานพัฒนาการของงานแต่ละวัย มีความสำคัญมากเพราะเป็นของการเรียนรู้งานพัฒนาขั้นต่อไป ฮาวิกเฮิร์ส (1972) ได้แบ่งการพัฒนาการในแต่ละวัยออกเป็น 6 ช่วงวัยคือ

- 1) วัยทารกและวัยเด็กตอนต้น (infancy and early childhood)

วัยเด็กเล็กและวัยเด็กตอนต้น (แรกเกิด-6 ปี) งานที่สำคัญดังนี้

- เรียนรู้ทางร่างกาย เช่น ยกศีรษะ คลานทรงตัว เดิน เป็นต้น
- เรียนรู้ในการรับประทานอาหารอื่นๆนอกเหนือไปจากนม
- เรียนรู้การพูดหรือใช้ภาษาสื่อความหมาย
- เรียนรู้ที่จะควบคุมการขับถ่าย
- เริ่มเรียนรู้ความคิดรวบยอดและภาษาที่จะใช้อธิบายสิ่งรอบตัว ทั้งวัตถุและสังคม
- เริ่มเรียนรู้ที่จะบอกความแตกต่างระหว่าง “ถูก” “ผิด”

2) วัยเด็กตอนกลาง (middle childhood)

วัยเด็กตอนกลาง (อายุ 6-12 ปี) งานที่สำคัญมีคือ

- เรียนรู้ที่จะใช้ทักษะทางร่างกายที่จำเป็นสำหรับการเล่นเกม
- เรียนรู้บทบาททางสังคมสำหรับเพศชายและเพศหญิง
- พัฒนาการคิดรวบยอดที่จำเป็นสำหรับชีวิตประจำวัน
- เรียนรู้ในการปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนร่วมวัย
- พัฒนามาตรฐานจริยธรรม มโนธรรม และค่านิยม
- สร้างทัศนคติที่ดีต่อตนเองในฐานะเป็นมนุษย์ พัฒนาทัศนคติต่อสังคมและสถาบันสังคม

3) วัยรุ่น (adolescence)

วัยรุ่น (12-18 ปี) งานที่สำคัญดังนี้

- พัฒนาทักษะทางเขาวนปัญญาและความคิดรวบยอด
- สมาชิกของชุมชนที่มีสมรรถภาพ
- สามารถสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมวัย ทั้งเพศชายและเพศหญิง
- ยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและสามารถปรับตัวได้
- เลือกและเตรียมตัวที่จะเลือกอาชีพในอนาคต
- มีความต้องการที่จะแสดงพฤติกรรมที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม

4) วัยผู้ใหญ่ตอนต้น (young adulthood)

วัยผู้ใหญ่ตอนต้น (18-35 ปี) วัยนี้มีลักษณะสำคัญดังนี้

- เริ่มการประกอบอาชีพ
- เริ่มสร้างครอบครัว
- เรียนรู้ที่จะมีชีวิตร่วมกับคู่ครอง (สามีหรือภรรยา)
- รู้จักจัดการภารกิจในครอบครัว
- เริ่มมีความรับผิดชอบในฐานะเป็นพลเมืองดี

5) วัยกลางคน (middle adulthood)

วัยกลางคน (35-60 ปี) งานที่สำคัญในวัยนี้คือ

- มีความรับผิดชอบต่อสังคม
- มีความพยายามสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ เพื่อความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว
- รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ได้มากขึ้น
- สามารถปรับตัวและทำความเข้าใจกับชีวิตของตนเอง

6) วัยสูงอายุ (old age)

วัยชรา (60 ปีขึ้นไป) วัยนี้มีงานสำคัญดังนี้

- สามารถปรับตัวได้กับสภาพที่เสื่อมถอยลง
- สามารถปรับตัวได้กับการเกษียณอายุการทำงาน
- สามารถปรับตัวได้กับการตายจากของคู่ครอง (http://eman-yusoh.blogspot.com/2012/08/blog-post_6.html, 2556 : ออนไลน์)

3.6.1 การนำไปใช้ทฤษฎีพัฒนาการของโรเบิร์ต ฮาวิกเฮิร์ทส

งานพัฒนาการของฮาวิกเฮิร์ทสผู้นำไปประยุกต์ใช้ในวงการศึกษามาก โดยเฉพาะในระดับอนุบาล ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา เพราะทำให้ครูทราบว่าเด็กในวัยต่างๆ นั้นทำอะไรได้บ้าง จะจัดการเรียนรู้อย่างไรให้สนองความพร้อมของเด็ก เมื่อครูทราบว่าเด็กวัยนั้นๆ ควรทำอะไรได้บ้าง สิ่งเหล่านี้มีความจำเป็นสำหรับครูมาก เพราะจะทำให้ครูช่วยผู้เรียนให้พัฒนาเต็มตามศักยภาพในทุกๆ ด้าน

3.6.1.1 ระดับอนุบาล

- มีความคิดรวบยอดง่ายๆ เกี่ยวกับความจริงทางสังคมและทางกายภาพ
- เรียนรู้ที่จะสร้างความผูกพันระหว่างตนเองกับพ่อแม่พี่น้องตลอดจนคนอื่น ๆ
- เรียนรู้ที่จะมองเห็นความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ผิดที่ถูกต้อง และเริ่มพัฒนาทางจริยธรรม

3.6.1.2 ระดับประถมศึกษา

- เรียนรู้ที่จะใช้ทักษะทางด้านร่างกายในการเล่น
- สร้างเจตคติต่อตนเองในฐานะที่เป็นสิ่งมีชีวิต
- เรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับเพื่อนรุ่นเดียวกัน
- เรียนรู้บทบาทที่เหมาะสมของเพศหญิงและเพศชาย
- พัฒนาทักษะพื้นฐานในการอ่าน เขียน และคำนวณ พัฒนาความคิดรวบยอดที่จำเป็นสำหรับชีวิตประจำ

- พัฒนาเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยาและค่านิยม
- สามารถพึ่งพาตนเองได้
- พัฒนาเจตคติต่อกลุ่มสังคมและต่อสถาบันต่างๆ

3.6.1.3 ระดับมัธยมศึกษา

- สามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีและเหมาะสมกับเพื่อนในราวคราวเดียวกัน
- แสดงบทบาททางสังคมได้เหมาะสมกับเพศของตน
- ยอมรับสภาพร่างกายตนเอง
- รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเองได้
- มีความมั่นใจเกี่ยวกับการใช้จ่าย

จากทฤษฎีพัฒนาการของฮาวิกเฮิร์ทสสามารถสรุปได้ว่า พัฒนาการมีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตและการเรียนรู้ของมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง โดยในกระบวนการของพัฒนาการในแต่ละวัยนั้น จะประกอบด้วยการเรียนรู้เกี่ยวกับงานชนิดต่างๆ ซึ่งงานในขั้นนั้นๆก็จะเป็นฐานในการเจริญเติบโตในวัยต่อไป

3.7 สรุปท้ายบท

บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะรวมของบุคคลนั้นๆทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะบุคคล อันส่งผลให้บุคคลมีความแตกต่างกัน ดังนั้นการศึกษาทฤษฎีพัฒนาการทางบุคลิกภาพจะช่วยให้ผู้สอนเข้าใจบุคลิกภาพผู้เรียนในวัยต่างๆ ส่งผลสามารถจัดการเรียนการสอนและส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนได้เหมาะสม ซึ่งทฤษฎีพัฒนาการที่ผู้สอนควรรู้ ได้แก่ ทฤษฎีพัฒนาการทางบุคลิกภาพตามแนวคิดของ فروยด์ ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของพือาเจต์ และทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก และทฤษฎีพัฒนาการของโรเบิร์ต ฮาวิกเฮิร์ทส

3.8 คำถามทบทวน

3.8.1 จงอธิบายความหมายของคำว่า “บุคลิกภาพ”

3.8.2 ให้นักศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการระหว่างทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์และทฤษฎีจิตสังคมของอริคสัน

3.8.3 จงยกตัวอย่างลักษณะพฤติกรรมของบุคคลใน 3 ระดับตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์ก

3.8.4 นักศึกษานำทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของพียาเจต์ ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างไรบ้าง

3.9 เอกสารอ้างอิง

ทฤษฎีพัฒนาการของโรเบิร์ต ฮาวิกเฮิร์ทส. (ออนไลน์). (2556). สืบค้นวันที่ 16 สิงหาคม 2557

จาก : http://eman-yusoh.blogspot.com/2012/08/blog-post_6.html

พรณิ ช. เจนจิต. (2538). **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร :

คอมแพคท์พรีนซ์

ศิริวรรณ ศรีพหล. (2528). **เอกสารการสอนชุดวิชาจริยศึกษา หน่วยที่ 6-10**. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุรางค์ ไคว้ตระกูล. (2559). **จิตวิทยาการศึกษา**. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อารีย์ พันมณี. (2546). **จิตวิทยาสร้างสรรค์การเรียนการสอน**. กรุงเทพมหานคร : ไยไหม เอ็ดดูเคท.

เอมอร กฤษณะรังสรรค์. (2546). **เอกสารประกอบการสอนการประยุกต์จิตวิทยาเพื่อการเรียนรู้**.

กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.

Havighurst, R. (1972). **Human Development and Education**. 3rd ed. New York :

Longmans.

Kagan, Jerome & Segal. (1991). **Psychology an introduction**. 7th ed. New York :

Harcourt Brace Jovanovich.

Lefrancois, Guy R. (2000). **Psychology for Teaching** (10th ed.). Belmont : Wadsworth